Stadskerk Nijmegen (OCP), 26 oktober 2025, 6e zondag van de herfst;
voorganger: Daan Savert, theoloog (r.-k.)

[Eerste lezing: Jeremia 14,7-10, 19-22] (Nieuwe Bijbelvertaling)
7 ‘HEER, al getuigen onze wandaden tegen ons,
grijp toch in omwille van uw naam.
Talloze malen waren wij u ontrouw,
wij hebben tegen u gezondigd.
8 Bron van hoop voor Israël,
redder in tijden van nood,
waarom bent u als een vreemdeling in dit land,
als een reiziger die maar één nacht blijft?
9 Waarom bent u als een radeloze man,
als een soldaat die ons niet kan redden?
U bent toch in ons midden, HEER,
wij behoren u toch toe?
Laat ons niet in de steek.’
10 ‘De HEER zegt over dit volk:
Maar al te graag dwalen ze weg,
ze sparen hun voeten niet.
De HEER schept geen behagen meer in hen.
Nu brengt hij hun wandaden in rekening,
nu bestraft hij hun zonden.’ (….)
19 ‘Hebt u Juda verworpen,
hebt u van de Sion een afkeer gekregen?
Waarom hebt u ons zo hard geslagen
dat er geen genezing voor ons is?
Wij hoopten op vrede, maar vrede bleef uit,
wij verwachtten genezing, maar angst overviel ons.
20 HEER, wij bekennen onze schuld,
en de schuld van onze voorouders:
wij hebben tegen u gezondigd.
21 Maar verstoot ons toch niet,
doe het niet, omwille van uw naam.
Ontluister uw troon toch niet,
denk aan uw verbond met ons, verbreek het niet.
22 Brengen die nietige goden van andere volken soms regen,
of schenkt de hemel buien uit zichzelf?
U, de HEER, onze God, doet dat toch?
Wij vestigen onze hoop op u,
want u hebt alles gemaakt.’

[Epistel: 2 Timoteüs 4, 6-8, 16-18] (Nieuwe Bijbelvertaling)
6 Mijn bloed wordt al als een offer uitgegoten, het moment waarop ik heenga nadert. 7 Maar ik heb de goede strijd gestreden, de wedloop volbracht, het geloof behouden. 8 Nu wacht mij de krans van de gerechtigheid die de Heer, de rechtvaardige rechter, aan mij zal geven op de grote dag; en niet alleen aan mij, maar aan allen die naar zijn komst hebben uitgezien. (…)
16 Bij mijn eerste verdediging heeft niemand mij bijgestaan, ze hebben mij allemaal in de steek gelaten. Moge het hun niet worden aangerekend. 17 Maar de Heer heeft me terzijde gestaan en me kracht gegeven, zodat ik de verkondiging tot een goed einde heb gebracht en alle volken de boodschap hebben gehoord. Ik ben gered uit de muil van de leeuw. 18 De Heer zal me van alle kwaad redden en me veilig naar zijn hemels koninkrijk brengen. Hem komt de eer toe tot in alle eeuwigheid. Amen.

[Evangelie: Lukas 18,9-14] (Nieuwe Bijbelvertaling)
9 Met het oog op sommigen die zichzelf rechtvaardig vinden en anderen minachten, vertelde hij de volgende gelijkenis. 10 ‘Twee mensen gingen naar de tempel om te bidden, de een was een farizeeër en de ander een tollenaar. 11 De farizeeër stond daar rechtop en bad bij zichzelf: “God, ik dank u dat ik niet ben als de andere mensen, die roofzuchtig of onrechtvaardig of overspelig zijn, en dat ik ook niet ben als die tollenaar. 12 Ik vast tweemaal per week en draag een tiende van al mijn inkomsten af.” 13 De tollenaar echter bleef op een afstand staan en durfde niet eens zijn blik naar de hemel te richten. In plaats daarvan sloeg hij zich op de borst en zei: “God, wees mij zondaar genadig.” 14 Ik zeg jullie, hij ging naar huis als iemand die rechtvaardig is in de ogen van God, maar die ander niet. Want wie zichzelf verhoogt zal vernederd worden, maar wie zichzelf vernedert zal verhoogd worden.’

[overweging:]
Lieve mensen, zusters en broeders,

Wat een heerlijke evangelielezing! Zo tijdloos, altijd actueel en herkenbaar. Want wat zijn ze toch bloedirritant, de mensen die zo vol zijn van zichzelf, zich boven de ander verheffen en haarfijn weten te wijzen op wat de anderen allemaal fout doen – zaken waar zijzelf zich natuurlijk nooit schuldig aan zouden maken. We kennen ze wel.

En hebben we dit de afgelopen weken niet volop gezien, in het hele circus van campagnes en debatten? Op het moment dat het een politicus te heet onder de voeten wordt, dan wijst die gauw op de ander en zegt ‘zo ben ik gelukkig niet’. Totdat iedereen vooral bezig is met het bewijzen niet te zijn als de ander, zonder nog naar zichzelf te kijken. Je kunt er de grootst mogelijke bende van maken en blijven volhouden dat de bende nog veel groter zou zijn als die ander nog aan de knoppen had gezeten.

Dit brengt ons natuurlijk nergens! Steeds meer mensen zien dat in. Er leeft onder de

bevolking een groot verlangen naar leiders die minder bezig zijn elkaar te verketteren, maar juist samenwerken. We zijn het beu.

Dus ja, wat een fantastische evangelielezing. Als Jezus ergens tegen tekeer ging, dan wel tegen dit soort hypocriete figuren – mensen die wegkijken van hun eigen tekortkomingen en over de ander oordelen. Als Jezus ergens over oordeelde dan wel over het oordelen zelf. 'Haal eerst de balk uit je eigen oog, voordat je over de splinter van die ander begint.'

Maar pas op! Want het kan zomaar zijn dat we deze gelijkenis van Jezus iets té enthousiast lezen, en denken 'ah ja, dat soort figuren kennen we wel.' En voor we het weten gaat de gedachte door ons hoofd: 'Gelukkig ben ik zelf niet zo. God zij dank.' En daar gaan we al.

De stap van het gebed van de tollenaar 'God, wees mij zondaar genadig' naar 'Dank u, dat ik niet ben zoals die Farizeeër' is zo gezet. En precies op het moment dat zo'n gedachte door je hoofd gaat, ben je alsnóg geworden wat je niet zegt te zijn.

We kunnen nog zo verlangen naar een ander politiek klimaat, waarin er minder verketterd wordt, maar als dat concreet moet worden dan blijkt het knap lastig. Dezelfde mensen die zo pleiten voor samenwerken vinden het ineens erg ingewikkeld als de partij waar zij achter staan gaat samenwerken met die éne andere partij. Als ideaal is die reikende hand naar de ander iets om na te streven, maar in de praktijk vinden we het steeds moeilijker om daar echt werk van te maken.

En hoe zit dat met die tollenaar en die Farizeeër? In ons taalgebruik is Farizeeër zo'n beetje (ten onrechte!) synoniem geworden met een 'veroordelende hypocriet'. Maar stel dat het gewoon echt zo is, dat hier een rechtschapen man staat die bewust leeft, deelt van wat hij heeft en op een aanstekelijk vrome manier in het leven staat. En aan de andere kant die tollenaar, die inderdaad leeft op een manier waar we terecht iets van kunnen vinden. Een man die rijk wordt over de rug van de ander. Iemand die collaboreert met de Romeinen, de bezettende macht. Is het niet heel hard nodig dat er over die man geoordeeld wordt?

Als we erbij hadden gestaan, hoe hadden wij dan gereageerd? Hadden we ons gestoord aan die trotse Farizeeër, die daar met opgeheven hoofd zijn gebed staat te doen, en hadden we die arme nederige tollenaar bewonderd? Of hadden we bij die tollenaar, die daar berouwvol op zijn borst stond te slaan, gedacht: 'Aansteller, doe normaal!' Stop eerst maar eens met je wanpraktijken. Want wie zegt dat hij zijn leven betert als hij straks weer thuis is?

De tollenaar ging naar huis als iemand die rechtvaardig is in de ogen van God, maar die Farizeeër niet, aldus Jezus. Lieve mensen, als we ons niet ergeren aan deze gelijkenis, dan hebben we misschien niet goed gelezen.

De crux zit eigenlijk in de eerste zin: ‘Met het oog op degenen die zichzelf rechtvaardig vinden en anderen minachten, vertelde Hij de volgende gelijkenis.’ Met andere woorden: het verhaal heeft een doelgroep, namelijk diegenen die zichzelf rechtvaardig vinden en anderen minachten. De vraag is dus: voel je je aangesproken? Gaat het over jou? Zo niet: prima, ga wat anders doen. Hou je vooral niet bezig met dit verhaal, want voor je het weet denk je ‘oh, wat fijn dat ik niet zo oordeel over de ander’, en gefeliciteerd – dan hoor je alsnog bij de doelgroep.

Is er uiteindelijk iemand die níet bij de doelgroep hoort?

Het gebed van de tollenaar kent een wat uitgebreidere vorm in het zogenoemde Jezus-gebed: ‘Heer Jezus Christus, zoon van God, ontferm U over mij, een zondaar.’ Het bidden van het Jezus-gebed is een spirituele oefening die vooral in het oosterse christendom veel wordt beoefend. Je kunt het bidden op het ritme van je ademhaling en volgens sommigen gaat het er uiteindelijk om dat dit gebed als het ware je ademhaling wordt, dat het je gedurende je hele dag vergezelt.

De techniek van dit gebed sluit aan bij hedendaagse vormen van mindfulness, maar de woorden staan haaks op het zelfbeeld dat we in onze tijd graag koesteren. ‘Ik, een zondaar’. Zoveel mensen hebben om begrijpelijke redenen afstand genomen van het eeuwige schuldgevoel waarmee ze opgezadeld zijn in hun religieuze opvoeding. Daarbij hebben we inmiddels toch geleerd dat we – of in ieder geval de meesten van ons – deugen?

Het pessimistische mensbeeld dat lange tijd dominant was, heeft inderdaad een nodige correctie gehad. Maar dat is niet zonder risico’s. Want als je zegt dat de meeste mensen deugen, zeg je daarmee dan niet dat er altijd een minderheid is voor wie dat niet geldt? En worden we als mensen niet juist kwaadaardig als we precies menen te weten wie die minderheid is. Stel dat we als mensen niet de egoïstische roofdieren zijn zoals lang is gedacht? Maar ook niet de deugdzame altruïstische vredestichters, zoals we nu graag willen geloven? Stel dat we zondaars zijn, en stel dat dit inzicht ons niet verlamt, maar bevrijdt.

Want zondaars zijn er altijd om vergeven te worden. Vanuit christelijk perspectief is er misschien maar één echte definitie van zonde, en die luidt ‘dat wat vergeven kan worden’. Zondaars zijn niet goed of slecht, maar vooral zwak, kwetsbaar en gewond. Zoals die tollenaar, die aan de ene kant zijn schaapjes financieel op het droge lijkt te hebben maar tegelijkertijd sociaal gezien een paria is geworden. En zoals die Farizeeër, die misschien moreel gezien een voorbeeldig leven leidt, maar het toch erg hard nodig heeft om zichzelf daarvoor te feliciteren en te vergelijken met anderen die dat minder goed afgaat. Twee mensen die meer op elkaar lijken dan ze durven te zien, twee mensen die even hard Gods ontferming nodig hebben.

‘Heer, Jezus Christus, Zoon van God, ontferm U over ons zondaars.’ Moge dit gebed ook ons gebed worden, zodat wij als kinderen van God groeien in liefde, en ooit in navolging van de apostel Paulus kunnen zeggen: ‘ik heb de goede strijd gestreden, de wedloop volbracht, het geloof behouden.’

Amen

Daan Savert, ***daansavert@gmail.com***